

ULUSLARARASI HUKUK UYARINCA ABLUKANIN HUKUKİ ÇERÇEVESİNİN BELİRLENMESİ

Determining the Legal Framework of the Blockade under International Law

Hilal CECANPINAR*

Özet

Devletler arası çatışmalarda uygulanan yöntemlerden biri de ablukadır. Devlet abluka uygulayarak, devletin bir bölgesini veya tamamına ulaşımı engelleyerek düşman devleti zayıf düşürmek ister. Tarih boyunca uygulanan abluka, zorlama yöntemi veya savaş aracı olarak nitelendirilmiştir. Ancak BM sisteminin kurulması ile ablukanın bir kuvvet kullanma aracı olduğu açıkça tespit edilmiş olup kuvvet kullanma ise yasaklanmıştır. Kuvvet kullanımı hukuka uygun olarak başlasın ya da başlamasın belirli kurallar çerçevesinde yürütülmesi gerektiği de insancıl hukuk normları ile hüküm altına alınmıştır. Bütün bunlar göz önünde bulundurularak ablukanın bir zorlama yöntemi olarak kullanılması veya savaş aracı olarak nitelendirilmesi değerlendirilmeli, sonrasında abluka uygulamasının hangi hallerde hukuka uygun bir araç olduğu hangi hallerde hukuka uygun olmadığı tespit edilmesi gerekmektedir. Akabinde ise abluka uygulamasının da sınırlarının ortaya konulması gerekmektedir. Bu çalışmada söz konusu tespit ve saptamalar uluslararası hukuk çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Abluka, kuvvet kullanma, saldırı, insancıl hukuk, sivillerin korunması

Abstract

The blockade is one of the methods used in international armed conflicts. By imposing a blockade, the state wants to weaken the enemy state by preventing access to a region or the entire state. Throughout history, blockade has been characterised as a method of coercion or an instrument of war. However, with the establishment of the UN system, it has been established that the blockade is a means of force and the use of force is prohibited. It is also stipulated by international humanitarian law norms that the use of force must be carried out within the framework of certain rules, whether legally initiated or not. Taking all into consideration, the use of blockades as a method of coercion and their characterisation as an instrument of war should be evaluated, and then it should be determined in which cases the blockade is a legal instrument and in which cases it is not. Subsequently, the limits of the blockade practice should also be revealed. In this study, these findings and determinations have been tried to be explained within the framework of international law.

Key Words: Blockade, use of force, aggression, international humanitarian law, protection of civilians

➤ Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.

➤ Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 29.08.2024

➤ Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 22.04.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Antalya-Türkiye, hilal.cecانpinar@antalya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8730-4434>.

GİRİŞ

Devlet, kara, hava ve deniz mekânsal sınırlara sahip siyasi bir yapıdır. Söz konusu mekânsal sınırlar, devletin egemenliğini kullanabildiği ve diğer devletlerin müdahalesinin dışlandığı sınırları belirler¹. Devletler kara, hava ve deniz ülkesi üzerinde ülkesel egemenlik hakkına dayanarak bu alanlara giriş çıkışları belirlemede münhasıran yetkilidir. Bu alanların dışında kalan uluslararası hava sahasında ve uluslararası deniz alanlarında ise seyrüsefer serbestliği bulunmaktadır. Devletin ülkesine dış devletlerin müdahalesi ise uluslararası hukuk tarafından yasaklanmış olup bütün devletler diğer devletlerin ülke bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına saygı gösterme yükümlülüğü altındadır. Bu sebeple Birleşmiş Milletler (BM) Şartı ile devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına yönelik kuvvet kullanmak veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmak yasaklanmıştır.

Abluka ise devletin egemenliği altında bulunan bu mekânsal sınırlara giriş- çıkışı engelleyen bir uygulamadır. Hatta devletin egemenliğinin ötesinde bulunan, tüm devletlerin seyrüsefer hakkının bulunduğu uluslararası deniz alanına ve uluslararası hava sahasına kadar uzanan ve seyrüsefer hakkının kullanılmasını engelleyen bir uygulamadır. BM sistemi öncesinde zorlama yöntemi olarak telakki ediliyor olsa da günümüzde ablukanın bu hukuki bir zemine dayandırılması mümkün değildir. Devletin egemenliğine müdahale içerdiği için açıkça kuvvet kullanma biçimi olarak nitelendirilmektedir. Ancak BM sistemi ile korunan bu egemenlik alanlarına müdahale yasağının, kuvvet kullanma yasağının, istisnaları mevcuttur. Bu istisnalar husule geldiğinde ablukanın uygulanması da meşru bir kuvvet kullanma aracı olacaktır. Metinde ablukanın hangi durumlarda hukuka uygun olacağı ortaya konulduktan sonra hukuki zeminde uygulanmaya başlanan abluka uygulanırken uyulması gereken sınırlar belirlenmeye ve bu sınırlar aşıldığında uluslararası hukuktaki karşılığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Son olarak ise güncel bir örnek olarak İsrail'in Filistin'e uygulamakta olduğu abluka mercek altına alınacaktır.

I. TANIMI VE TÜRLERİ

Uluslararası hukukta bir devletin belirli bir limanını, bölgesini veya ülkesinin tamamını düşman ya da tarafsız tüm devletlerin gemi ve/veya uçaklarına kapatma veya kısıtlama eylemi abluka olarak ifade edilmektedir². Abluka genellikle savaş durumlarında veya uluslararası krizlerde uygulanmaktadır. Ablukanın uygulandığı zaman dilimine göre barış zamanında ve savaş zamanında abluka ayırımı gidildiği görülmektedir³. Uygulama zamanı ne olursa olsun ablukanın amacı devleti yalnızlaştırmak ve yaşamsal faaliyetlerini zorlaştırarak devleti bir eylemde bulunmaya veya

¹ Andrew Clapham, Brierly's Law of Nation (Oxford University Press 2014), 168.

² Wolff Heintschel von Heinegg, 'Naval Blockade' (2000) 75 International Law Studies 203, 203.

³ Süleyman Dost and Zehra Korkmaz, 'Savaş Varmayan Zorlama Yolu Olarak Zararla Karşılık ve Bazı Uygulamalar' (2015) 5(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 111, 139.

belirli bir eylemde bulunmamaya zorlamaktır⁴. Tarihi süreçte bir zorlama yöntemi olarak hukuka uygun kabul edildiği dönemler mevcut olsa da günümüzde istisnalar dışında hukuka uygun olmadığını söylemek mümkündür. Geleneksel olarak abluka deniz yoluyla gerçekleştirilmekte olup, düşman devletin dış dünya ile bağlantısını kesme niyetiyle liman ve sahillerinin kuşatılmasını, uyruklarına bakılmaksızın bütün deniz ve hava araçlarının abluka hattına giriş ve çıkışlarının kontrol altında tutulmasını içeren bir savaş yöntemi olarak tanımlanabilir⁵. Ancak bunun yanı sıra bir devletin diğer bir devletin tamamına veya bir bölümünü kara yoluyla izole ederek dış dünya ile bağlantısını keserek mal, insan veya bilgi akışını kesmesi şeklinde de uygulanması mümkündür. Günümüz dünyasında iaeşe, ilaç gibi mallar kadar internet erişimi ve bilgi akışı da hayati önemi haizdir. Bu bağlamda internet erişimi, iletişim ağları, sosyal medya platformları gibi dijital iletişim araçlarına erişim kısıtlanarak veya engellenerek “dijital abluka” olarak ifade edilen yeni bir konseptin varlığı gündemde tartışılmaktadır.

A. Türleri

Abluka bir bölgeyi dış dünyadan ayırarak ihtiyaçlarının teminin ve savunma güçlerinin destek sağlamanın önüne geçerek devleti zor duruma düşürmek veya zorlamak olarak nitelendirilebilir⁶. Abluka gerçekleştirildiği alana göre kara ablukası, hava ablukası ve deniz ablukası olarak tasniflendirilmektedir.

Uluslararası hukuk belgelerinde abluka ifadesi ile atıf yapılan eylem, deniz ablukası⁷ olup deniz ablukasına ilişkin düzenlemelerden yola çıkarak, dış dünya ile bağlantı kesme eylemleri uygulandığı mekana göre kara ve hava ablukası olarak da isimlendirilmektedir. Deniz ablukası ise devletin dış dünya ile bağlantısının kesilmesinin, devletin limanlarına veya kıyılarına erişimin engellenmesi yoluyla gerçekleştirilmesidir. ABD, 1962 yılında yaşanan Küba Krizi’nde hem hava sahasında hem de denizde abluka uygulamıştır⁸, aynı şekilde Pakistan ile savaşmakta olan Hindistan’ın 1971 yılında Bangladeş’te, ABD’nin 1972 yılında Kuzey Vietnam’da, İngiltere’nin 1983 yılında ise Arjantin’in Falkland Adaları’nda uyguladığı ablukalar örnek olarak verilebilir⁹.

⁴ Magne Frostad, ‘Naval Blockade’ (2018) 9 Arctic Review on Law and Politics 195, 195.

⁵ Andrew Sanger, ‘The Contemporary Law of Blockade and the Gaza Freedom Flotilla’ (2010) 13 Yearbook of International Humanitarian Law 397, 409.

⁶ A. Fusun Arsava, ‘Abluka ve Sivil Halkın Açlığa Mahkûmiyeti’ (2021) 1 Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3, 3.

⁷ Deniz dışlama bölgesi (Maritime Exclusion Zone- MEZ), askeri alan, yasaklı alan gibi de adlandırılmalarla silahlı çatışmanın taraflarından kontrolü elinde bulundurduğunun iddia ederek gemi ve uçakların izinsiz geçişinin engellenmesi faaliyetleri de abluka olarak değerlendirilebilir. Bkz: Howard Levie, ‘Means and Methods of Combat at Sea’ (1998) 70 (1) International Law Studies 227, 233.

⁸ Alexander Orakhelashvili, ‘The Cuban Missile Crisis’ in T. Ruys and O. Corten (ed.) The Use of Force in International Law (1st edn, Oxford University Press 2018) 99.

⁹ Söz konusu örnekler için bkz. James Kraska, ‘Rule Selection in the Case of Israel’s Naval Blo-

Kara ablukası, bir devlete ait toprakları veya belirli bir bölgesi kara yoluyla izole ederek ekonomik, ticari veya insani bağlantılarını kesmek için kara yollarının, demiryollarının veya diğer kara ulaşım yollarının kapatılması hali için kullanılan bir terimdir. Kara ablukası (land blockade) ile kuşatma (seige) birbirine benzeyen uygulamalar olsa da aslında farklı kavramlardır. Kuşatma genellikle bir askeri operasyon olup devletin belirli bir bölgesini ele geçirmek veya teslim olmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bir dış dünya ile bağlantı kesme eylemidir. Kara ablukasında da dış dünya ile bağlantı kesilir ancak amaç, devleti veya belirli bir toprağını ele geçirmek değil, devleti ekonomik ve ticari açıdan zorlayarak siyasi baskı yaratmak ve devleti belirli bir davranışta bulunmaya zorlamaktır.

Hava ablukası ise kara ablukasına benzer amaçlarla devletin hava sahasının tamamının ya da bir bölümünün, dış dünya ile olan hava trafiğini askeri veya sivil uçuşlara kapatma eylemidir.

Dijital abluka kavramı oldukça yeni bir kavramdır ve uluslararası hukuk açısından abluka olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalıdır. Geleneksel ablukaya benzer olarak devletin yalnızlaştırılması amacı güderken fiziksel bir kısıtlama içermeyip dijital altyapıya yönelik uygulanarak bilgi ve iletişim akışının kesilmesi yoluyla uygulanmaktadır. Ancak geleneksel ablukada, abluka uygulayan devlet iken dijital ablukada bulun devlet eliyle gerçekleştirilmesi mümkün olmayıp şirketler tarafından gerçekleştirilen boykot gibi değerlendirilebilir¹⁰.

ckade of Gaza: Law of Naval Warfare or Law of the Sea?’ (2010) 13 Yearbook of International Humanitarian Law 367, 374.

¹⁰ Dijital abluka devletin tamamına veya belirli bir bölgesine yönelik olarak siyasi amaçla uygulanan dijital iletişim altyapısının kısıtlanması şeklinde uygulanmaktadır. Bu uygulama internet erişiminin tamamen veya kısmen durdurulması, sosyal medya platformlarına erişimin kısıtlanması, e-posta gibi dijital hizmetlerin veya diğer iletişim hizmetlerinin kesilmesi şeklinde uygulanabilmektedir. Dijital abluka herhangi bir uluslararası hukuk belgesinde düzenlenmemektedir. Geleneksel ablukaya ilişkin tanım, hüküm ve tartışmaların ise dijital abluka için kıyasen uygulanabilir olduğunun ifade edilmesi ise güçtür. 24 Şubat 2022 yılında Rusya- Ukrayna arasında başlamış olan silahlı çatışmaların öncesinde 14 Ocak 2022 başlamış olan siber saldırılar mevcuttu. Rusya Ukrayna’ya ait birçok hükümet sitesini hedef alan siber saldırılar gerçekleştirmiştir. Bunun akabinde ise Ukrayna gönüllü hackerlardan teşekkül eden “IT Ordusu” oluşturmuş ve bunun yanı sıra Apple, Google, Netflix, Paypal gibi birçok teknoloji şirketini Rusya’ya karşı harekete geçmeye çağırmıştır. Yaşanan silahlı çatışmalar nedeniyle Apple, Netflix, H&M, Airbnb, Ikea ve Adidas gibi farklı alanlardan büyük markalar Rusya’dan çekilme kararı vermiştir. Rusya’da Ukrayna’nın internet bağlantılarına zarar vererek erişimin yavaşlamasına sebep olmuştur. Tüm bu yaşananlar medyada dijital abluka olarak adlandırılıyor olsa da söz konusu durum geleneksel abluka kavramı ile tam olarak örtüşmemektedir. Öncelikle ablukanın varlığından söz edebilmek için bir kısıtlamanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir ve dijital abluka uygulamalarında henüz dijital iletişim ağlarının tam olarak kısıtlanması mümkün olmamıştır. Bunun temel sebebi ise bu dijital iletişim ağları sağlayıcılarının devletler değil çok uluslu şirketler olmasıdır. Bu durum da dijital ablukayı geleneksel ablukadan ayıran bir noktadır. Geleneksel abluka devlet eliyle gerçekleştirilirken dijital ablukada bu mümkün değildir ancak kısıtlama faaliyetini şirketler gerçekleştirmektedir. Devletin kendi ülkesindeki şirket faaliyetlerine müdahale yetkisi olsa da bir başka devlette faaliyet gösteren devletlere müdahale imkânı bulunmamaktadır. Sadece ikili ilişkiler çerçevesinde etki imkânı bulunmaktadır. Fakat karar yine şirketlerin elinde olacaktır. Bütün bu sebeplerle dijital abluka olarak

Bunlara ek olarak ambargonun ablukadan farklı bir uygulama olduğu da ifade edilmelidir. İki yöntem de devletleri belirli bir davranışa yönlendirmek için kullanılan baskı yöntemleridir. Ancak abluka mekânsal bir kısıtlama, belirli bir mal veya kişiye odaklanmayan giriş çıkışı engelleme hali olup ve genellikle askeri güç kullanımı söz konusu iken ambargo ise belirli hizmet ve ürünlerin ticareti durdurularak ekonomik ve ticari kısıtlama uygulanmasıdır¹¹.

II. ABLUKANIN NİTELİĞİNİN BELİRLENMESİ

Abluka tarih boyunca uygulanan bir yöntemdir¹². Ablukaya ilişkin hukuk metinlere bakıldığında uzun yıllar boyunca ablukanın savaşa varmayan bir zorlama yöntemi olarak da telakki edildiği ve barış zamanında uygulanabilecek bir yöntem olarak kabul edildiği göze çarpmaktadır¹³. Söz konusu kabul sebebiyle abluka uygulama zamanına göre barış zamanında abluka ve savaş zamanında abluka şeklinde iki kategoriye ayrılmaktadır. Ancak günümüz hukuki düzenlemeleri ile barış zamanında ablukanın mümkün olduğu söylenemez. Doktrinde tanımlanan barış zamanında ablukanın koşulları incelenerek neden bu kavramın artık geçerliliğini yitirdiği ve ablukanın artık sadece bir savaş aracı olarak kabul edilebileceği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

A. Zorlama Yöntemi Olarak Abluka (Barış İçinde Abluka)

Doktrinde kabul edilmiş biçimi ve tarih boyunca pratikte görülen haliyle, barış içinde abluka uygulamasındaki temel husus uygulanan ablukanın savaş durumunda olmayan devletler arasında uygulanmasıdır. Kısacası uygulama zamanındaki koşullar temel ayrımı oluşturmaktadır. Pek tabi ki ablukanın uygulama amacı herhalukarda aynıdır ve silahlı çatışma olmasa dahi iki devlet arasındaki gerilimden dolayı ortaya çıkmaktadır. Taraflardan birinin uluslararası hukuk ihlallerine karşı zorlama yöntemi olarak kullanılmakta olup temel ayrım ilgili devletler arasında bir savaş haline geçiş niyetinin olmamasıdır¹⁴. Bu durumda ablukanın amacı ise hukuka aykırı olduğu iddia edilen eylemin sonlandırılmasıdır¹⁵.

ifade edilen bu eylemlerin geleneksel abluka ile örtüştüğünü ifade etmek tam anlamıyla mümkün olmayacaktır. Russell'ın makalesinde ifade ettiği üzere dijital ablukanın günümüzdeki haliyle daha çok dijital boykot olarak ifade edilmesi daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Bkz. Alison Lawlor Russell, 'Digital Blockade or Corporate Boycott?' (2023) 2(1) A Journal of Strategy & Airpower 16, 16-30.

¹¹ Martin Fink, *Maritime Interception and the Law of Naval Operations* (Asser Press, 2018), 98.

¹² Ablukaya ilişkin gelişim ve dönüşüm hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: James F. McNulty, 'Blockade: Evolution and Exception The Use of Force' (1980) 62 Human Rights and General International Legal Issues 172,172-196.

¹³ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri* (IV. Kitap, Turkan Kitabevi 1999), 137-141.

¹⁴ Frostad (n 4), 196.

¹⁵ İlhan Lütem, *Devletler Hukuku Dersleri* (Cilt 2, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1958), 668.

Uluslararası Hukuk Enstitüsü tarafından 1887 yılında gerçekleştirilen toplantıda “Savaş Durumu Olmadığı Durumlarda Ablukaya İlişkin Bildiri” kabul edilmiş ve barış zamanında ablukanın şartları ortaya konulmuştur¹⁶. Söz konusu bildiri bağlamında barış içinde abluka uyarınca, öncelikle abluka resmen ilan edilmeli ve bildirilmelidir; yeterli kuvvet ile uygulanmalıdır; sadece abluka uygulanan devlet gemilerine ilişkin uygulanmalı ve yabancı bayraklı gemilerin girişi ve çıkışına izin verilmelidir. Bunların yanı sıra abluka altındaki devletin gemilerinin ablukaya uygun davranmaması halinde bu gemilere el konulması mümkün olup, abluka sona erdiğinde gemiler yükleriyle birlikte tazminat ödenmeksizin sahiplerine iade edilecektir. Söz konusu şartlar yerine getirilmediği takdirde barış içinde abluka hukuka aykırı olarak kabul edilecektir.

Kısacası barış içinde abluka, uluslararası hukuk metinlerindeki düzenlemeler uyarınca sadece deniz ablukasını içermekte ve sadece abluka altına alınan devlet gemilerinin giriş çıkışlarına uygulanmakta, yabancı bayraklı gemiler için herhangi bir kısıtlama uygulanmamaktadır¹⁷. Söz konusu düzenlemelerde ablukanın barış zamanında, kuvvet kullanımı olarak nitelendirilmeden uygulanabilecek olsa da günümüzde barış içinde abluka kavramının varlığından ise söz edilemez. İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonraki dönemde, ablukanın hukuki bir araç olduğu hususunda doktrinde fikir ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır¹⁸. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni uluslararası hukuk sistemi ile kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunma yasaklanmış olsa da ablukanın hukuka uygunluğuna ilişkin uzun yıllar münhasıran bir hukuki düzenleme yapılmamıştır. Günümüz düzenlemeleri uyarınca ise abluka yalnızca bir savaş aracı olarak kullanılabilir.

B. Kuvvet Kullanımı Olarak Abluka

Tarih boyunca zorlama yöntemi olarak kullanılmış olan abluka kavramının, BM Şartı m. 2/4 ile getirilmiş olan kuvvet kullanma yasağı ile görünüm değiştirdiği ifade edilebilir. BM Şartında, kuvvet kullanma kavramının içeriği tam olarak belirlenmemiş olsa da metin kül halinde okunduğu takdirde ablukanın bir kuvvet kullanma yöntemi olarak kabul edilmiş olduğu söylenebilir. Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Önlemler Başlıklı VII. Bölümde, Güvenlik Konseyi’nin uluslararası barış ve güvenliğin ihlal edildiği durumlarda alabileceği önlemler ve

¹⁶ Institut de Droit International, ‘Blockade in the Absence of a State of War’ (1887) <<https://www.idi-ii.org/app/uploads/2019/06/Annexe-1bis-Compilation-Resolutions-EN.pdf>> Erişim Tarihi 26 April 2024.

¹⁷ Albert E. Hogan, Pacific Blockade (Clarendon 1908), 11-16; Thomas Baty, ‘The Institute of International Law on Pacific Blockade’ (1896) 21 (4) Law Magazine and Law Review 285, 285-300.

¹⁸ Michael G. Fraunces, ‘The International Law of Blockade: New Guiding Principles in Contemporary State Practice’ (1992) 101 The Yale Law Journal 893, 906. Bkz. Robert W. Tucker, ‘The Law of War and Neutrality at Sea’, (United States Government Printing Office 1957), 298. Birleşmiş Milletler üyesi devletlere yüklenen yükümlülükler göz önüne alındığında, “pasifik ablukalarının” hukukiliği bugün çok şüphelidir.”

yaptırımlar düzenlemiştir. Söz konusu önlemler/yaptırımlar silahlı kuvvet kullanımını içermeyen veya silahlı kuvvet kullanımını içeren önlemler/yaptırımlar da olabilir. Silahlı kuvvet kullanımını içeren önlemler, BM Şartı m. 42’de tespit edilmiş olup abluka da sayılan yöntemlerden biridir¹⁹. Bu hükümden de anlaşılabacağı üzere abluka uygulaması BM sistemi uyarınca kuvvet kullanımı olarak değerlendirilmektedir. Nitekim 1974 tarihli 3314 sayılı BM Genel Kurul kararı ile ortaya konulan saldırı tanımındaki²⁰ eylemlerden biri de “Savaş ilan edilmiş olsun olmasın ... bir devletin liman veya kıyılarının diğer bir devletin silahlı kuvvetleri tarafından abluka altına alınması²¹” olarak düzenlenmiştir²². Aynı doğrultuda Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü uyarınca belirlenmiş olan suçlardan biri olan Saldırı Suçu’nu oluşturan eylemlerden biri, m. 8bis/2 (c) bendinde²³ “Bir Devletin limanlarının veya kıyılarının başka bir Devletin silahlı kuvvetleri tarafından abluka altına alınması” şeklinde hüküm altına alınmıştır. Söz konusu bütün bu düzenlemeler ışığında ablukanın artık bir zorlama yöntemi olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı, bir kuvvet kullanma biçimi olduğu ifade edilmelidir.

III. ABLUKANIN HUKUKİLİĞİNİN İNCELENMESİ

Abluka tarih boyunca bir zorlama ya da savaş yöntemi olarak kullanılmış olsa da yukarıda değinildiği gibi BM sistemi ile kuvvet kullanımı/saldırı olarak tanımlanmıştır. Bu durumda da istisnai haller dışında, kuvvet kullanma biçimi olarak ablukanın yasaklanmış olduğu ifade edilebilir. Ancak ablukanın yasaklamış olması hiçbir koşulda hukuki bir zeminde uygulanamayacağı anlamına gelmemektedir. *Jus*

¹⁹ UN, ‘UN Charter’ <<https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>> Erişim Tarihi: 15 May 2024.

²⁰ Çalışmada saldırı ifadesi uluslararası hukuk metinlerinde kullanılan “aggression” kelimesine karşılık olarak kullanılmaktadır. Saldırı belirli yoğunluğa ulaşmış şiddet eylemlerinin (attack) karşılığı olarak açıklanabilir. Attack kelimesi şiddet eylemi olarak 1949 Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol I’de tanımlanmıştır. (Attacks are acts of violence against the adversary, whether in offence or in defence). Muhammet Celal Kul “Uluslararası Ceza Mahkemesi” nin Tecavüz Suçu (Saldırı Suçu) Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Harekete Geçirilmesi” adlı makalesinin girişinde yaptığı açıklama da “attack” kelimesinin saldırıya karşılık, “aggression” kelimesinin ise tecavüze karşılık kullanılması gerektiğini ifade etmiş olsa da Türkçe literatürde genel kullanım olarak aggression kelimesi saldırı olarak kullanıldığı için metinde de saldırı kelimesi kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammet Celal Kul ‘Uluslararası Ceza Mahkemesi’ nin Tecavüz Suçu (Saldırı Suçu) Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Harekete Geçirilmesi” (2023) (1) İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 86-89, 81-114.

²¹ UN General Assembly, ‘Definition of Aggression’ A/RES/3314(XXIX) <<https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/739/16/pdf/nr073916.pdf>> Erişim Tarihi 13 May 2024.

²² Nisan 1982’de Falkland/Malvinas Adaları’nda çatışmaların ortaya çıkması sonrasında, Arjantin’in Güvenlik Konseyinin 502 sayılı kararına uymayarak Falkland adalarından çekilmeyi reddetmesi sonrasında Birleşik Krallık, 7 Nisan 1982 Adalar çevresinde bir deniz dışlama bölgesi (MEZ) kurmuştur. Arjantin ise bu uygulamanın abluka olduğunu ve saldırganlığa ilişkin 3314 sayılı Genel Kurul kararını ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Bkz. Levie, (n 7), 236.

²³ International Criminal Court, ‘Rome Statute of the International Criminal Court’ <<https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>> Erişim Tarihi 15 May 2024.

cogens normuna dönüşmüş olan kuvvete başvurma yasağının istisnaları mevcuttur, bu durumlar altında devlet kuvvet kullanma hakkını haizdir. Bu istisna hallerinde kuvvet kullanımı uluslararası insancıl hukuk normlarına uygun biçimde silah kullanımını içerdiği gibi ablukaya da başvurulması mümkündür²⁴. Ancak bu durumda ya BM Güvenlik Konseyi kararı (BM Şartı m. 42) gerekmektedir ya da devletin meşru müdafaa hakkının (BM Şartı m. 51) doğmuş olması lazım gelmektedir.

BM sistemi ile kolektif güvenlik sistemi kurulmuştur ve uluslararası barış ve güvenliği koruma görevi Güvenlik Konseyine devredilmiştir²⁵. Uluslararası bir uyuşmazlık meydana geldiğinde Güvenlik Konseyi, bu uyuşmazlığın m. 39 bağlamında uluslararası barış ve güvenliği tehdit edici nitelikte olup olmadığına karar verme hususunda yetkilidir. Uluslararası barış ve güvenliğin bozulduğu kanaatinde olan Güvenlik Konseyi kolektif güvenlik sistemi bağlamında belirli yaptırımlara başvurma konusunda yetkilidir²⁶. Bu bağlamda askeri yaptırım içermeyecek şekilde “.. ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesi” yaptırımları içerebileceği BM Şartı m. 41’de düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra Güvenlik Konseyi BM Şartı m. 42 kapsamında “hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları” içeren yaptırımlara karar verebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda uluslararası barış ve güvenliğin bozulduğu hallerde, Güvenlik Konseyinin bir yaptırım kararı olarak abluka uygulanmasına dair karar alması mümkündür. Bu da uygulanacak olan ablukayı meşru zemine taşıyacaktır. Irak’ın, 2 Ağustos 1990 tarihinde, Kuveyt’i işgal etmesi üzerine Güvenlik Konseyi devreye girerek BM Şartı m. 39 bağlamında öncelikle uluslararası barış ve güvenliğin ihlal edildiğine ilişkin karar almıştır²⁷. Akabinde ise Irak’a uygulanacak ekonomik yaptırımların yanı sıra açıkça abluka olarak ifade edilmese de ablukanın uygulanmasına ilişkin karar çıkmıştır²⁸. Bu kararlar sonrasında Irak’a ve Irak’tan ithalat ve ihracatı engelleyen deniz operasyonları, abluka, ABD, Birleşik Krallık ve Kuveyt ile işbirliği yapan diğer deniz kuvvetleri tarafından hak temelinde yürütülmüştür²⁹.

²⁴ Pazarıcı (n 13) 280.

²⁵ Erdem Denk, Birleşmiş Milletler Sistemi (Siyasal Kitabevi 2015), 254.

²⁶ Jale Civelek, ‘Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı’ (1990) 10(1-2) Milletlerarası Hukuk Bülteni 13, 22-23.

²⁷ UN Security Council, ‘Resolution 660’ (2 August 1990) <<https://digitallibrary.un.org/record/16415?v=pdf>> Erişim Tarihi 18 May 2024.

²⁸ UN Security Council, ‘Resolution 661’ (6 August 1990) <<https://digitallibrary.un.org/record/94220?v=pdf>> Erişim Tarihi 18 May 2024; UN Security Council, ‘Resolution 665’, (25 August 1990), <<https://digitallibrary.un.org/record/95664?v=pdf>> Erişim Tarihi 18 May 2024.

²⁹ Yoram Dinstein, War Aggression and Self-Defence (Cambridge University Press 2011), 320.

Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın ablukanın hukuka uygun olarak uygulanabilmesinin diğer ihtimali ise meşru müdafaa hakkıdır. Bir devlete karşı yapılan saldırı karşısında devletin BM m. 51 hükmü uyarınca meşru müdafaa hakkı gündeme gelecektir.

Egemen devletin en doğal haklarından olan kendini koruma hakkı, meşru müdafaa hakkı ile güvence altına alınmaktadır. BM Şartı uyarınca kuvvet kullanma konusunda yetkiyi elinde bulunduran Güvenlik Konseyi devreye girinceye dek devletler kendilerine yönelmiş olan silahlı saldırıya karşı meşru müdafaa hakkına her zaman sahiptir (BM Şartı m. 51). Devlet meşru müdafaa hakkı ortaya çıktığında (meşru müdafaanın şartları ve içeriği inceleme kapsamında olmadığından detaylandırılmamıştır) doğrudan ya da dolaylı silahlı saldırgan olarak nitelendirilen devletlere karşı kuvvet kullanma hakkına sahip olacaktır. Bu bağlamda meşru müdafaa temelinde devletin saldırana karşı abluka uygulaması da hukuka uygun olacaktır. Kısacası abluka uygulaması söz konusu iki istisnanın yokluğunda uluslararası hukuk açısından meşruiyetini kaybetmiştir. Bu haller dışında saldırı olarak nitelendirilecektir. Ancak Güvenlik Konseyi kararı veya meşru müdafaa hakkı mevcut olduğunda abluka, hukuka uygun olarak başvurulabilecek bir kuvvet kullanma aracıdır.

IV. ABLUKANIN SINIRLARININ BELİRLENMESİ

Abluka uygulanmasının meşruiyet zemini, Güvenlik Konseyi kararına veya meşru müdafaa hakkının kullanımına bağlıdır. Ancak hukuka uygun şekilde başlayan ablukanın da uygulaması sınırsız ve kurlsız değildir. Abluka ister hukuka uygun ister hukuka aykırı biçimde uygulanmaya başlasın, belirli sınırlar dâhilinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Söz konusu sınırlar uluslararası hukuk antlaşmaları, teamül normları, soft-law kurallar ve diğer uluslararası hukuk belgeleri ile belirlenmiştir.

A. Ablukaya İlişkin Mekânsal Sınırların Tespiti

Ablukanın hukuka uygunluğu tespit edilirken ortaya konulması gereken hususlardan biri abluka uygulamasının hangi alanları kapsayabileceğidir. 1909 tarihli Deniz Savaşlarına İlişkin Londra Deklarasyonu³⁰ m. 1 ablukanın düşmana ait veya düşman tarafından işgal edilen limanların ve kıyıların ötesine uzanmamalıdır şeklindedir³¹. Ancak sonraki tarihli belgelerde buna ilişkin bir düzenleme yer almamıştır. Ancak uygulamada ablukanın karasularının dışında açık denize kadar uzandığı görülmektedir. Deniz savaşlarına ilişkin San Remo Kurallarının 99. kuralında ablukanın tarafsız devletlerin limanlarına ve kıyılarına erişimi engellemeyecek şekilde uygulanacağı öngörülmüş olsa da açık denizde uygulamaya ilişkin bir kural getirilmemiştir. Açık

³⁰ Deklarasyonu imzalayan devletler; Avustusya- Macaristan, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Rusya Federasyonu, İspanya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'dir.

³¹ Declaration Concerning the Laws of Naval War (26 February 1909) <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/london-decl-1909>> Erişim Tarihi 1 June 2024.

bir kuralın bulunmaması halinin, bu uygulamanın (açık denizlere kadar uzanan bir abluka) bir opinio juris mi oluşturduğu yoksa bunun aslında hukuk ihlali mi olduğu belirlenmeye çalışılacaktır. İlk bakışta belki ablukanın mesafesine ilişkin bir yasağın bulunmadığı ve yasak yoksa bunun hukuki olduğu ifade edilebilir. Ancak doğrudan ablukaya ilişkin olmasa da deniz hukukuna ilişkin kurallardan kıyasen bir hukuki çerçeve çizilebilir. Öncelikle 1982 BMDHS m. 87 uyarınca “Açık denizler, sahili bulunsun veya bulunmasın bütün devletlere açıktır.”, bunun yanı sıra 88. maddede ise açık denizin barışçıl amaçlarla kullanılacağını düzenlemektedir. 89. madde ise bu alanların egemenlik tahsisinden müreffeh olduğunu ortaya koyar.

Ablukanın aslında bir kuvvet kullanma biçimi olup sadece meşru müdafaa veya BM Güvenlik Konseyi kararı ile uygulanabilmektedir. Söz konusu iki durum da devletin egemenliğine yöneltilen sınırlamalardır. Bu sınırlamalar meşruiyetini BM Şartından almaktadır. Bu sebeptedir ki iki halde de abluka uygulaması hukuka uygun hale gelecektir. Bu uygulamanın devletin ülkesini oluşturan kara, hava veya deniz ülkesinde gerçekleşmesinde bir tereddüt mevcut değildir. Ancak devletin deniz ülkesinin dışında kalan açık deniz için yukarıda değinilen ilkelere göz atmak lazımdır. Bu ilkeler doğrultusunda öncelikle açık deniz, her devletin kullanımına tahsis edilmiş durumdadır. Bu durumda söz konusu alanda abluka uygulanması, sadece meşru müdafaa ya da Güvenlik Konseyi kararının yöneldiği devletin egemenlik hakkını askıya almaz, diğer tüm devletlerin de denizden faydalanma hakkını kullanmasını engeller. Nitekim ablukanın amacı abluka uygulanan devletin yalnızlaştırılması, devleti zayıf düşürmek ve yardımın engellenmesi olduğuna göre uygulamanın açık denize uzatılması amaca hizmet eder mahiyette değildir. Söz konusu amaç için karasularına girişin engellenmesi yeterli olacaktır.

BMDHS m. 88 uyarınca söz konusu alanın barışçıl amaçlarla kullanılacağı belirtilmiştir. Abluka ise barışçıl bir yöntem değil, kuvvet kullanımı niteliğindeki bir yöntemdir. Bu sebeple ablukanın söz konusu alanda uygulanması yine deniz hukuku ilkelerine uyumlu olmayacaktır³². Yine aynı sözleşme içerisinde açık denizde gemilere müdahale yetkisi tahdidi olarak sayılarak sınırlanmıştır. Bu haller içerisinde abluka yer almamaktadır. Ancak deniz savaşlarına ilişkin kuralları tespit eden San Remo Kuralları 98 ve 146. kuralda, ablukayı ihlal eden ya da etmeye çalışan gemilere müdahale edilebileceği düzenlenmiştir. Bu durum aslında BMDHS’nin açık denizde müdahaleyi mümkün kılan halleri genişleten bir durumdur³³. Ancak bu kural BMDHS m. 111’de düzenlenen kesintisiz izleme hakkıyla uyumlu şekilde uygulanırsa hukuki çerçeve içinde kalmış olur³⁴. Söz konusu hüküm kesintisiz

³² Sondre Torp Helmersen, ‘The Use of Force Against Neutral Ships Outside Territorial Waters’ (2022) 35 Leiden Journal of International Law 315, 315-335. Aksi görüş için bkz. Douglas Guilfoyle, ‘The Mavi Marmara Incident and Blockade in Armed Conflict’ (2011) 81(1) British Yearbook of International Law 171, 171-223.

³³ Ian Brownlie, Principles of Public International Law (Oxford Press 1999), 242.

³⁴ Ayşe Nur Tütüncü, *İnsancıl Hukuka Giriş* (Beta Yayınevi 2006), 121.

izleme hakkını, kıyı devleti yetkisine vermiştir. Çünkü söz konusu devletin deniz ülkesinde gerçekleşen bir ihlal mevcuttur ve devlet egemenlik yetkisini kullanarak m. 111'deki şartlara uygun biçimde egemenliğini açık deniz alanlarına uzatmaktadır. Abluka uygulaması ile söz konusu deniz alanında geçici süreli egemenliği kullanma yetkisinin el değiştirdiği düşünülürse, bu alanda gerçekleşen abluka ihlaline ilişkin geçici biçimde egemenliği elinde bulunduran abluka uygulayan devletin açık denizde ihlalci gemileri kesintisiz takip etmesi ve müdahalesi hukuki zemine oturtulabilir.

Açık denizden faydalanma hakkının tüm devletlere ait olması sebebiyle ablukanın bu alana uzatılamayacağı ifade edildikten sonra yine BMDHS m. 17 ile düzenlenmiş ve tüm devletin faydalanma hakkı olan başka bir devletin karasularından zararsız geçiş hakkının da incelenmesi gerekmektedir. Devletin egemenliği altında olan karasularında devletin egemenliği ile seyrüsefer serbestisi dengelenmeye çalışılarak devletlere zararsız geçiş hakkı tanınmıştır³⁵. Ancak burada devletin egemenliği de korunarak BMDHS m. 25/3 uyarınca devletin güvenliği için gerekli hallerde zararsız geçişi askıya alabileceği düzenlemiştir³⁶. Abluka ile devletlerin sahip olduğu zararsız geçiş hakkını kullanmaları engellenmektedir. Bu durumda yine söz konusu alanda egemen yetkilerin geçici biçimde ve amaca hizmet edecek şekilde el değiştirdiği kabulüne bağlı olarak, abluka uygulayan devletin zararsız geçişi askıya alma hakkından ve bu hakka bağlı olarak karasularına geçişi engelleyecek biçimde abluka uygulayabileceği söylenebilir.

BMDHS ile San Remo kuralları birlikte okunduğunda, abluka uygulamasının açık denize taşmayacak şekilde uygulanması gerekmektedir. Ancak abluka uygulayan devlet ablukanın ihlali halinde söz konusu gemilere kesintisiz izleme hakkı çerçevesinde açık denizde de müdahale de bulunabilir. Aynı mantık ile abluka uygulayan devlet, karasularından geçiş hakkını askıya alarak abluka uyguladığı alana giriş çıkışları yasaklayabilir.

B. Ablukanın Uygulanmasına İlişkin Düzenlemelerde Belirlenen Sınırlar

Ablukanın hukuki niteliğinin tespitinden sonra abluka uygulamasının nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin de bazı düzenlemeler mevcuttur. Ablukanın uygulanmasına ilişkin kurallar tarih boyunca benzerlik gösterse de farklı düzenlemeler de içermektedir. Öncelikle abluka uygulanacak devletin egemenliğini kullandığı alana ilişkin bir sınırlama getirdiği ve devletlerin belirli bir bölgeye giriş çıkışının engellenmesi olduğu için bu yasaklamanın uygulanacak devlete ve diğer devletlere bildirilmesi gerekmektedir. Ablukayı bildirme bütün düzenlemelerde yer alan bir kuraldır. Düzenlemelerdeki diğer kurallar ise çeşitli şekildedir.

³⁵ Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş* (Cilt 1, Ankara Üniversitesi Basımevi 1968), 414.

³⁶ Yoshifumi Tanaka, *The International Law of the Sea* (3rd edn, Cambridge University Press 2019), 114.

Abluka ilişkin ilk düzenleme 1887 tarihli Uluslararası Hukuk Enstitüsünce kabul edilen “Savaş Durumu Olmadığı Durumlarda Ablukaya İlişkin Bildiri”dir³⁷. Söz konusu bildiri uyarınca öncelikle uygulanacak ablukanın resmen ilanı gerekmektedir. Söz konusu abluka hangi devlete karşı uygulanıyorsa o devlet bayraklı gemilere uygulanabileceği, yabancı bayraklı gemilerin ise giriş çıkışına izin verilmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Böylelikle ablukanın sadece ablukanın uygulandığı devlet gemilerine yöneltilmesiyle, devletin zorlama yöntemine başvurması ile denizlerde seyrüsefer serbestliği ilkesi dengelenmeye çalışılmıştır.

İnsancıl hukuk normlarını bir araya getirme çabası içinde hazırlanmış olan 1907 tarihli Kara Savaşı Kuralları’nın 23. maddesinde de mallara el koymanın ancak askeri gereklilik çerçevesinde yapılacağı düzenlenmiştir. Abluka uygulanması halinde de aynı norm işletilerek el konulabilecek mallar ancak askeri gereklilik ihtiva ediyorsa mümkün olacaktır.

Sonrasında ise insancıl hukuka ilişkin bazı teamül hukuku normlarını bünyesinde barındıran 1909 tarihli Deniz Savaşlarına ilişkin Londra Deklarasyonu’nda, deniz ablukasının meşruiyeti açıkça kabul edilmiştir³⁸. Metin uyarınca da ablukanın ilanı gerekliliği belirtilirken, ilanının içeriğine ilişkin daha detaylı bir düzenleme getirilmiştir. Düzenlemeler uyarınca, abluka uygulayacak devlet, ablukanın başlayacağı tarihi, uygulanacağı kıyı şeridinin coğrafi sınırlarını devletlere bildirmekle yükümlüdür. Bunun yanı sıra abluka sırasında tarafsız gemilerin çıkış yapılabilmesi süreleri yine devletlere deklare edilmelidir³⁹. Söz konusu ilanlar devletin yetkili makamlarınca yerine getirilmelidir. Bu yetkili makam devletin hükûmeti olabileceği gibi onun namına hareket eden komutanlar da olabilir⁴⁰. 1887 tarihli bildiri ile paralel şekilde düzenlenmiş olan deklarasyon ile abluka ile tarafsız limanlara veya kıyılara erişimin engellenmemesi gerekliliği ortaya konulmuştur.

Silahlı çatışmalarda uygulanacak olan insancıl hukuk normlarını kodifiye etmiş olan 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde yer alan hükümlerle ablukanın sınırlarının belirlenmesi de mümkündür. Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi m. 23 uyarınca silahlı çatışmanın tarafları sivil halkın kullanımında olan ilaç, sıhhi malzeme ve dini eşyaların geçişine müsaade etme yükümlülüğü altındadır. Bunun yanı sıra taraflar 15 yaşından küçük çocuklara, gebe ve lohusa kadınlara gerekli olan yiyecek, giyecek ve kuvvet verici maddelerin geçişine de izin verme mükellefiyetindedir. Bu madde ilaç yiyecek temini daha sınırlı bir gruba atfedilmiş gibi görünse de sözleşmenin devamı maddelerinde bütün halkı

³⁷ Institut de Droit International, ‘Blockade in the Absence of a State of War’ (1887) <<https://www.idi-iil.org/app/uploads/2019/06/Annexe-1bis-Compilation-Resolutions-EN.pdf>> Erişim Tarihi 5 June 2024.

³⁸ Wolff Heintschel von Heinegg, ‘The Law of Armed Conflict at Sea’ in D. Fleck (ed.), The Handbook of International Humanitarian Law (2nd edn, Oxford University Press 2008), 586.

³⁹ Declaration Concerning the Laws of Naval War (n 31).

⁴⁰ Tütüncü (n 34) 119.

kapsayıcı şekilde genişletilmiştir. Aynı sözleşme m. 55 uyarınca ise silahlı çatışmalarda taraflar halka lüzumlu işeyi (yemek, barınma gibi ihtiyaçları) karşılamakla mükelleftir. Söz konusu ihtiyaçlar devlet tarafından karşılanamıyorsa devletin, insani yardım kuruluşları gibi üçüncü tarafların bu ihtiyaçları karşılamasına izin vermekle yükümlü olduğu da sözleşmede düzenlenmiştir⁴¹. Bu durumda abluka uygulaması sonucunda halkın işeye ulaşımı engellenmemeli ve yaşam koşulları sağlanmalıdır, insani yardım ulaştırma amacıyla hareket eden kuruluşlara ve devletlere uygulanmamalıdır⁴². Söz konusu yardımlar düşmanca bir amaç taşımamalı, tarafsız olmalı ve insani amaçlı yerine getirilmelidir. Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol I m.70 uyarınca yardımların ulaştırılması her ne kadar savaşıran tarafların onayına bağlı olsa da sivil halkın gereksinimlerinin tam sağlanamaması halinde, onaydan kaçınılmaması gerekmektedir⁴³. Ancak söz konusu maddenin abluka için uygulanmasına ilişkin itirazların varlığı da bir gerçektir⁴⁴. 2001 yılında Fransa⁴⁵, 2002 yılında ise Birleşik Krallık⁴⁶, söz konusu 70. maddenin deniz ablukasına uygulanacak şekilde anlamadığını deklare etmiştir.

Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol I m. 54/1 uyarınca da sivillerin aç bırakılması yasaklanmıştır. Bu sebeple abluka uygulanırken sivil halkın aç bırakılmasını hedefleyecek biçimde uygulanamayacağı da açıktır⁴⁷. Ancak yine Protokol'ün 49. Maddesindeki ifadeden yola çıkarak 54. maddenin de içinde yer aldığı IV. Bölümdeki kurallarının deniz savaş hukuku kurallarını etkilemeyeceğini bu sebeple de söz konusu maddelerin deniz ablukasını için ileri sürülemeyeceği de iddialar arasındadır. Ancak buna karşılık aç bırakma yasağının istisnasız uygulanması gerektiği de ileri sürülen bir diğer argümandır⁴⁸.

⁴¹ Arsava (n 6) 6.

⁴² Güvenlik Konseyi Karar ile uygulanan Irak Ambargosuna ilişkin 666 sayılı Güvenlik Konseyi Kararında oluşturulan Komitenin acil insani ihtiyacın varlığını değerlendirerek Konseye bildireceğine ve bu doğrultuda gıda maddelerinin Birleşmiş Milletler aracılığıyla, Uluslararası Kızılhaç Komitesi veya diğer uygun insani yardım kuruluşlarıyla işbirliği içinde sağlanacağını emretmiştir. Bkz. UN Security Council, 'Resolution 666' (13 September 1990) <<https://digitallibrary.un.org/record/96569?v=pdf>> Erişim Tarihi 10 June 2024.

⁴³ Michael Cottier and Emilia Richard, 'War Crimes' in Otto Triffterer and Kai Ambos (eds), Commentary on the Rome Statute of the ICC (3rd edn, Oxford/Baden-Baden/München 2016), 514.

⁴⁴ Phillip J. Drew, 'Can We Starve the Civilians? Exploring the Dichotomy between the Traditional Law of Maritime Blockade and Humanitarian Initiatives'(2019) (95) International Law Studies 302, 318.

⁴⁵ Declaration of France, 11.04.2001, <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties/FR>> Erişim Tarihi 10 November 2024.

⁴⁶ Declaration of United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, 28.01.1998, <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties/gb?activeTab=>> Erişim Tarihi 10 November 2024.

⁴⁷ Yves Sandoz, Christophe Swinarski, Bruno Zimmermann, Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949 (Kluwer Academic Publishers 1987), 654.

⁴⁸ Detaylı bilgi için bkz. Drew (44) 314-317.

Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar içinse 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri Ortak m. 3 ve Ek Protokol II hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Ortak m. 3 açıkça aç bırakılmaya ilişkin bir düzenleme yapmasa da sivil olanların herhangi bir ayırım gözetilmeksizin insani muamele görecekları düzenlenmiştir. İnsani muamele olarak bu kişilerin hayatlarını idame ettireceği mal ve yiyeceğe ulaşımının sağlanmasını kapsayacağı ifade edilebilir. Nitekim Ek Protokol II m.14 ile de diğer Cenevre Sözleşmelerindeki düzenlemelere paralel olarak, sivilleri aç bırakmanın çatışma yöntemi olarak kullanılması yasaklanmıştır.

Ablukaya ilişkin en güncel düzenleme ise 1995 tarihli Denizde Silahlı Çatışmalara Uygulanacak Uluslararası Hukuka İlişkin San Remo El Kitabı'nda yer almaktadır. Adı geçen el kitabında, ortaya konulan kurallar önceki düzenlemeler ile uyum içindedir. Söz konusu metin Cenevre Sözleşmelerinde yer alan sivilleri açıklıktan koruyan hükümler bağlamında ablukanın dışlanması talebini karşılamamış ve sivilleri koruyan hükümleri teyit etmek ve geliştirme amacına uygun olarak 102. ve 103. kuralları düzenlemiştir. El kitabı uyarınca da abluka öncelikli olarak ilan edilecek ve devletlere bildirilecektir. Bu bildiri, ablukanın başlangıç tarihini, süresini, konumunu ve kapsamını ve tarafsız devletlerin gemilerinin abluka altına alınacak bölgeden ayrılacakları süreyi içermesi gerekmektedir. Abluka yerine getirilirken tarafsız devletlerin kıyılarına erişim ise engellenmemeli ve tüm devletlerin gemilerine tarafsız şekilde uygulanmalıdır⁴⁹. Böylelikle el kitabında ablukanın bir savaş yöntemi olarak kullanılabileceği ortaya koyulmuştur. El kitabı bu düzenlemelerin yanı sıra insancıl hukuk paralelinde de ablukaya ilişkin sınırları düzenlemiştir. Bu bağlanmada, sivil halkın aç bırakılması veya hayati ihtiyaçları için gerekli nesnelerden mahrum bırakılması amacıyla ablukanın ilan edilmesi Kurallar 102/a uyarınca yasaklanmıştır. Bunun yanı sıra, aynı Kuralın (b) bendinde abluka uygulaması ile ulaşılacak olan askeri fayda ile sivil halka verilen zarar arasında orantı olması gerektiği, verilen zararın aşırı olmaması gerektiği düzenlenmiştir. Abluka ile temel amacı sivillerin aç bırakılması olmamalıdır ve bunun yanı sıra abluka uygulamasıyla orantılılık ilkesine uygun olarak sivillerin uğrayacağı zarar ile öngörülen askeri avantaj orantılı olmalıdır⁵⁰. Kurallar 103'te ise sivil halkın yiyeceğe ve hayati önemi haiz malzemelere ulaşımı yetersiz olduğu takdirde, abluka uygulayan devlet arama ve geçiş güzergâhını belirleme veya malzeme dağıtımının bir koyucu güç veya Kızılhaç komitesi gibi tarafsızlığı garanti eden insani kuruluş tarafından gerçekleştirilmesi şartına bağlı olarak sivil halka yiyecek ve hayati malzemelerin serbest geçişine izin verme yükümlülüğü getirilmiştir.

⁴⁹ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea (1995) <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/san-remo-manual-1994/article-93-108>> Erişim Tarihi 5 June 2024.

⁵⁰ Yoram Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict* (Cambridge University Press 2004), 138.

Kısacası 1995 tarihli düzenleme ile ablukanın savaş yöntemi olarak kullanımı kabul edilmiş olsa da bunun sadece askeri gereklilik ile orantı çerçevesinde uygulanabileceği ve sivil halkın açlığa mahkûm edilemeyeceği, temel ihtiyaçlarından mahrum edilemeyeceği de belirtilmiştir. Metin her ne kadar bağlayıcı niteliği haiz olmasa da teamülün unsuru olan *opinio juris*i tespitinde önemli bir araç teşkil etmektedir.

Kızılhaç Komitesi tarafından insancıl hukuka ilişkin teamül normlarının düzenlendiği çalışmada, sivillerin aç bırakılması 53. maddede, insani yardıma erişim ise 55. maddede düzenlenmiştir. Söz konusu maddeler uyarınca, uluslararası insancıl hukuk uluslararası nitelikte olsun olmasın her türlü çatışma halinde, savaşın tarafı olmayan sivillerin aç bırakılması ve insani yardıma erişimin izin verilmemesi yasaklanmıştır⁵¹.

Abluka uygulamasının amacı silahlı çatışmalar esnasında düşman devletin hareket kabiliyetini kısıtlamak ve yardım ulaşmasını engellemektedir. Bu sebeple abluka yürütülürken bu amaçlara hizmet edecek şekilde uygulanmalıdır. İnsancıl hukuk normları bağlamında silahlı çatışmaların tarafı olanlar bu çatışmalar esnasında kullanacakları araç ve yöntemler açısından sınırsız bir hakka sahip değildir⁵². Gerçekleştirilen bütün silahlı çatışmaların gereksiz acılara sebep vermeden ve askeri hedefe yönelik olarak yürütülmesi esas unsurdur.

Silahlı çatışmalar esnasında uygulanacak hem teamül normları hem sözleşme hükümleri abluka için de aynı doğrultuda geçerlidir. İster hukuka uygun bir zeminde ister hukuka aykırı bir zeminde uygulanan abluka esnasında, insancıl normlar çevresinde hareket edilmesi uluslararası hukukun gereğidir. Bu bağlamda ablukanın meşruiyeti dışında (saldırı olarak mı, Güvenlik Konseyi kararı temelinde mi yoksa meşru müdafaa temelinde mi olduğunun önemi olmaksızın) her hâlükârda öncelikle ilan edilmeli, tarafsız gemilerin giriş ve çıkışı kısıtlanabilir olsa da tam olarak engellenmemeli, insani yardımın ulaşmasına izin verilmemeli ve hiçbir şartta sivil halkın aç bırakılmasına yönelik olmamalıdır.

V. ABLUKADA SINIRIN AŞILMASI

Öncelikle ablukanın Güvenlik Konseyi kararına dayanmaması veya meşru müdafaa kapsamında uygulanmaması halinde saldırı olarak nitelendirileceği ifade edilmişti. Bu durumda saldırı karşında alınabilecek önlemler abluka içinde geçerli olacaktır. Meşru biçimde abluka uygulamayan devlete karşı kolektif güvenlik sistemi devreye girerek önlem alınabileceği gibi, abluka uygulanan devletin meşru müdafaa hakkı da doğacaktır. Ancak bütün bunların orantılı şekilde kullanılması gerekliliği de gözden kaçmamalıdır.

⁵¹ ICRC, 'Rules of Customary International Humanitarian Law Rule 53' <<https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule53>> Erişim Tarihi 15 June 2024; ICRC, 'Rules of Customary International Humanitarian Law Rule 55' <<https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule55>> Erişim Tarihi 15 June 2024.

⁵² Arsava (n 6) 5.

Bunun yanı sıra Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsünde düzenlenen 4 suç kategorisinden biri de saldırı suçudur. 2010 yılında Kampala Gözden Geçirme Konferansı'nda kabul edilen ve 17 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe giren Saldırı suçuna ilişkin m. 8bis uyarınca “Bir devletin liman veya kıyılarının diğer bir devletin silahlı kuvvetleri tarafından abluka altına alınması” saldırı suçu teşkil edecektir. Abluka uygulaması için diğer sınırlar olan ilan edilme hali, belirlenen coğrafi sınırlara riayet etme veya gemiler arasında ayırım yapmama durumları ihlal edildiğinde ise bu bir uluslararası hukuk ihlali olarak değerlendirilebilecek ve devletlerin haksız fiilden doğan sorumluluğuna gidilebilecektir.

Abluka uygulaması bir savaş aracı olduğu için silahlı çatışmalar esnasında uygulanan insancıl hukuk normları bu durumda da uyulması gereken normlardır. Uluslararası insancıl hukuk normları uyarınca hem Cenevre Sözleşmeleri hem de teamül normları açısından sivil halkın aç bırakılması ve temel ihtiyaçlarına erişimin imkânsız kılınması yasaklanmıştır. Bu sebeple abluka uygulamalarının da bu çerçevede gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aç bırakma hali sadece yiyecek ve içeceğe erişimin kısıtlanması değil, bunun yanı sıra insani yaşamı sürdürebilmek için elzem olan tıbbi ihtiyaç, ısınma gibi temel ihtiyaçları da kapsamaktadır⁵³.

Silahlı çatışmalar esnasında insancıl hukuk normlarının ihlali öncelikli olarak savaş suçu olarak telakki edilebilecektir. Nitekim bu durum Roma Statüsü m. 8/II (b)'de düzenlenmiştir ve uluslararası silahlı çatışmalarda sivil halkın aç bırakılması ve Cenevre Sözleşmeleri ile güvence altına alınan yardım malzemelerinin ulaşmasının bilerek engellenmesi savaş suçu olduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte geniş yorumlanarak sivil halkın açlığa mahkûmiyeti sebebiyle yer değiştirmek zorunda kalması sivil nüfusun dolaylı olarak ülke sınırları içinde veya dışında sürülmesi olarak değerlendirilerek savaş suçu olarak nitelendirilmesi mümkündür. Bütün bu düzenlemeler ancak uluslararası silahlı çatışmalar için düzenlenmiştir.

Roma Statüsü m. 8/II'de uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar da savaş suçunu oluşturan eylemler düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeler içinde sivil halkın aç bırakılması veyahut bu minvalde bir düzenleme bulunmamaktadır⁵⁴. Ancak sivil halkın yaşam hakkının ihlali ve kişiye karşı şiddet, zalimane muamele ve işkence yasaklanmıştır. Sivil halkın aç bırakılması bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Kişinin yaşam hakkına müdahale sadece icrai bir faaliyetle değil ihmali suretle de gerçekleştirilebilir. Kişilerin aç bırakılarak ölümüne sebep olmak yaşam hakkının ihlali doğuracaktır. Ölümle sonuçlanmayan aç bırakılma hali ise işkence veyahut zalimane muamele kapsamında değerlendirilebilir.

⁵³ Cottier and Richard (n 43) 511.

⁵⁴ Junteng Zheng, 'Unlawful Blockades as Crimes Against Humanity' (2018) 22(5) American Society of International Law <<https://www.asil.org/insights/volume/22/issue/5/unlawful-blockades-crimes-against-humanity>> Erişim Tarihi 25 June 2024.

Savaş suçu kategorisinin yanı sıra sivil halkın aç bırakılması insanlığa karşı suç kapsamında da ele alınabilir. Uluslararası niteliğe haiz olsun olmasın silahlı çatışmalar esnasında herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın ve sistematik işlenen belirli fiiller insanlığa karşı suç olarak nitelendirilmektedir⁵⁵. Söz konusu fiillerden biri de Roma Statüsü m. 7/1 (b)'de düzenlemiş olan toplu yok etmedir. Toplu yok etme ise m. 7/2 (b) nüfusun bir bölümünü yok etme amacıyla yapılan yiyecek ve ilaca erişimden mahrum bırakma ve yaşam koşullarının kasten kötüleştirilmesi olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda ablukanın yaygın ve sistematik biçimde nüfusun yok edilmesi amacıyla halkın açlığa mahkûm edilmesi veya ilaca erişimin kesilmesini içerecek şekilde uygulaması halinde insanlığa karşı suç olarak nitelendirilebilir. Söz konusu suçun oluşumu için kasıt aranmaktadır, uygulanan abluka sivil halkın aç bırakılması niyetiyle yapılıyorsa veyahut yardımların ulaşması sivil halkın aç kalması için engelleniyorsa bu takdirde suç oluşacaktır.

Aç bırakma kastının ötesinde eğer uygulama bir ulusal, etnik, ırkın ya da dini grubun tamamen veyahut kısmen yok edilmesi amacıyla özgülenmişse bu durumda Roma Statüsü m. 6/b bendi uyarınca soykırım olarak da nitelendirilebilecektir. Burada aç bırakma eylemini savaş suçundan soykırıma evrilmesine sebep olacak unsur kastın yöneldiği amaçtır. Kasıt herhangi bir sivil grubun aç kalmasına yönelmişse savaş suçu olacakken belirli özel bir grubun yok edilmesine yönelikse soykırım olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ YERİNE

Yakın tarihli bir abluka uygulaması olarak, İsrail'in Gazze Şeridinde uygulamış olduğu ablukanın sonuç niyetine incelenmesi yerinde olacağı kanaatindeyiz. 2006 yılında gerçekleşen seçimlerde Hamas'ın mecliste çoğunluğu elde etmesiyle İsrail Filistin'e yönelik baskılarını arttırmış, belirli yaptırımlara başvurmuştur. Bu yaptırımlardan biri olarak bölgeye iâşe tıbbi malzeme ve yakıt girişinin engellenmesidir. Süreç boyunca imzalanmış olan ateşkes ile uygulama kesintiye uğrasa da 3 Ocak 2009 tarihinde İsrail, Gazze'ye ait deniz sahasının tamamen seyrüsefere kapatılarak, silah ve mühimmat girişini engellemek amacıyla Gazze Şeridinde abluka uygulayacağını bildirmiş ve uygulamıştır⁵⁶. Bunun akabinde Güvenlik Konseyi 1860 sayılı kararı ile Gazze'de derinleşen insani krize ilişkin endişelerini belirterek, Gazze'deki geçişlerde insan ve mal geçişinin düzenli ve sürekli akışının sağlanmamasının yanı sıra insani yardım, gıda, yakıt, tıbbi yardım gibi iâşelerin Gazze'ye tedarik ve dağıtımının engelsiz biçimde sağlanması gerekliliğini vurgulamıştır⁵⁷. BM Güvenlik Konseyi'nin 1860 sayılı kararına rağmen, İsrail'in uygulamaları devam etmiştir.

⁵⁵ Zheng (n 54).

⁵⁶ State of Israel Ministry of Transport and Road Safety, 'Blockade of Gaza Strip' <<https://www.gov.il/en/pages/mariners-1-2009>> Erişim Tarihi 1 July 2024.

⁵⁷ UN Security Council, 'Resolution 1860' (8 January 2009) <<https://digitallibrary.un.org/record/645525?v=pdf>> Erişim Tarihi 5 July 2024.

İsrail'in Gazze'de uyguladığı abluka, uluslararası hukuk perspektifinden oldukça tartışmalı bir konudur.

2009 yılında başlayan abluka sonrasında durumun değerlendirilmesi için önemli bir olay olan Mavi Marmara olayı ve olay üzerine BM'nin iki farklı komisyonu tarafından hazırlanan raporlar tartışma için önemli elementlerdir.

31 Mayıs 2010 tarihinde Gazze'ye insani yardım götürmekte olan konvoyu karşı İsrail abluka sebebiyle müdahale etmiş ve kuvvet kullanması sonucu ölüm ve yaralanmalar yaşanmıştır⁵⁸. Yaşanan olay üstüne BM İnsan Hakları Konseyi Araştırma Komisyonu ve BM Genel Sekterince oluşturulan Soruşturma Komisyonu rapor hazırlamıştır. Ancak ne yazık ki iki rapor birbiriyle taban tabana zıt ifadeler içermektedir⁵⁹. Soruşturma Komisyonu raporu (Palmer Raporu)⁶⁰ İsrail'in uyguladığı ablukanın bir hukuki güvenlik önlemi olup uluslararası hukuka uygun olduğunu ve bunun yanı sıra Mavi Marmara gemisine müdahalenin de meşru müdafaa kapsamında olup yine uluslararası hukuka uygun bir eylem olduğunu içermektedir. Söz konusu rapor uluslararası hukuk alanında eleştirilmiştir. Aynı konuya ilişkin Araştırma Komisyonu raporu ise hukuki temelden yoksun olması sebebiyle ablukanın uluslararası hukuka uygun olmadığını ve bu kapsamda müdahalenin de meşru müdafaa olarak değerlendirilemeyeceğini söylemiştir. Her iki raporun temelde çatışma noktası ablukanın hukuka uygun biçimde olarak uygulanmaya başlamasına ilişkindir. Metinde değinildiği üzere abluka bir kuvvet kullanım aracı olarak telakki edilmektedir. Bu sebeple hukuki çerçevede uygulanmasının ön koşulu ya BM Güvenlik Konsey kararının varlığı ya da meşru müdafaa şartlarının yerine gelmiş olmasıdır. İsrail meşru müdafaa kapsamında abluka uyguladığını iddia etse de⁶¹

⁵⁸ Olayın incelenmesi için bkz. Derya Aydın Okur and Meltem Sarıbeyoğlu Skalar and Hakkı Hakan Erkiner, 'Mavi Marmara Faillerinin Yargılanması Talebi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi' (2010) Güncel Hukuk 32, 32-37; Guilfoyle (n 32) 171-223.

⁵⁹ Yusuf Aksar, 'Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk' (2012) 9(33) Uluslararası İlişkiler 23, 23-40.

⁶⁰ UN, Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident, Eylül 2011. 2 Ağustos 2010 tarihinde BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'un kararı ile ikisi tarafsız olmak üzere dört üyeden oluşan Soruşturma Komisyonunda eski Kolombiya Devlet Başkanı Alvaro Uribe ve eski Yeni Zelanda Başbakanı Geoffrey Palmer bağımsız üye olarak görev yapmıştır. İsrail tarafından Joseph Ciechanover, Türkiye tarafından ise Süleyman Özdem Sanberk görevlendirilmiştir. Söz konusu rapor Eylül 2011'de yayınlanmıştır. Geoffrey Palmer heyete başkanlık ettiği için rapor kısaca Palmer raporu olarak isimlendirilmektedir. Raporun bir bağlayıcılığı olmasa da İsrail'in iddialarını desteklediği, Gazze ablukasını meşru olarak nitelendirdiği için dikkat çekicidir. Raporun metni için Bkz. the Secretary General's Panel, 'Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Gaza Flotilla Incident' (September 2011) < <https://digitallibrary.un.org/record/720841?v=pdf> Erişim Tarihi 1 August 2024; Rapora yönelik eleştirel bir çalışma için bkz. Norman G. Finkelstein, 'Torpedoing the Law: How the Palmer Report Justified Israel's Naval Blockade of Gaza' (2011) 13(4) Insight Turkey 11, 11-29.

⁶¹ Meşru müdafaa doktrinde tartışmalı iki türü mevcuttur. İlki önleyici meşru müdafaa olup gerçekleşmesi muhakkak olan saldırıya karşı yapılan meşru müdafaa halidir ve uluslararası hukuk doktrinin de genellikle hukuka uygun olduğu kabul edilir. Bir diğeri ise ön alıcı meşru müdafaa olup bunda

meşru müdafaa orantılı olmalı ve cezalandırma amacı içermemelidir. Ancak İsrail 2009'dan bugüne dek Gazze'de abluka uygulamaktadır. Bütün bu uygulama meşru müdafaa olarak addedilmekten çok uzaktadır.

İsrail'in iddia ettiği gibi meşru müdafaa bağlamında ablukaya başladığı kabul edilse dahi, insancıl hukuk normlarını belirleyen 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve ek protokollerde ve yine Denizde Silahlı Çatışmalara Uygulanacak Hukuka İlişkin Kuralların tespit ettiği San Remo Kurallarında, ablukanın uygulanmasını düzenleyici kurallar bulunmaktadır. San Remo Kuralları uyarınca ablukanın ilan edilmesi gerekli olup İsrail 3 Ocak 2009 tarihinde bu bildirimini yerine getirmiştir. Ancak aynı metindeki diğer kurallar sivil halkın aç kalmasına ve temel ihtiyaçlarına erişimin engellenmesine sebep olmamalıdır. Aynı paraleldeki düzenlemeler 4. nolu Cenevre Sözleşmesi m. 55 uyarınca ise silahlı çatışmalarda taraflar halka lüzumlu iiaşeyi (yemek, barınma gibi ihtiyaçları) karşılamakla mükelleftir. Aynı doğrultuda Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol I m. 54/1 uyarınca da sivillerin aç bırakılması yasaklanmıştır. Bu durumda abluka hukuka uygun olarak uygulanıyor ise sivillerin temel ihtiyaçlarına erişiminin engellenmemesi gerekmekte iken Gazze'ye yönelik uygulanan abluka siviller üzerinde insani krize yol açan boyutta olduğu⁶² ve bu

saldırının gerçekleşme riskine karşı yapılan bir müdafaa biçimidir, bu konsept ise ağırlıklı olarak hukuka uygun olarak kabul edilmemektedir. Bkz. Hakkı Hakan Erkiner, Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Müdafaa (Seçkin Yayıncılık 2020), 206. İsrail ön alıcı meşru müdafaa kapsamında 1981'de Irak'ın nükleer programının kendisi için tehdit oluşturduğundan bahisle Osirak nükleer reaktörüne saldırmıştır. Bkz. Alexander Orakhelashvili, Akehurst's Modern Introduction to International Law (9th edn, Routledge 2022), 490. İsrail bunun meşru müdafaa hakkına dayandığını iddia etse de Güvenlik Konseyi İsrail'in saldırısının BM Şartını ve uluslararası hukuku ihlal ettiği ve bu saldırıyı kınadığı yönünde karar almıştır. Bkz. UN Security Council, 'Resolution 487' (19 June 1981) <<https://digitallibrary.un.org/record/22225?v=pdf>> Erişim Tarihi 5 August 2024. Bu açıdan İsrail'in politika olarak kabul ettiği meşru müdafaa konsepti uluslararası hukuk tarafından hukuka uygun kabul edilen meşru müdafaa kapsamına girmemektedir.

⁶² Güney Afrika tarafından İsrail'e karşı UAD önünde başlatılan dava sürecinde 28 Mart 2024 tarihli kararında Mahkeme Filistin'de açlığın ve kıtlığın varlığını ortaya koyacak biçimde; "Gazze'deki Filistinlilerin karşı karşıya kaldığı kötüleşen yaşam koşulları, özellikle de kıtlık ve açlığın yayılmasını göz önünde bulundurulduğunda, İsrail, Birleşmiş Milletler ile tam işbirliği içinde, gecikmeksizin, kara geçiş noktalarının kapasitesini ve sayısını artırarak ve gerektiği kadar uzun süre açık tutarak, ilgili tüm taraflara, gıda, su, elektrik, yakıt, barınak, giyim, hijyen ve sanitasyon gereksinimleri ile tıbbi malzeme ve tıbbi bakım dahil olmak üzere acilen ihtiyaç duyulan temel hizmetlerin ve insani yardımının sağlanması için gerekli ve etkili tüm önlemleri almasına" hükmetmiş. Bkz. ICJ, Order (28 March 2024) <<https://www.icj-cij.org/node/203847>> Erişim Tarihi 1 August 2024; Dünya Gıda ve Tarım Organizasyonu tarafından 2024 yılı için hazırlanan gıda güvenliğine ilişkin rapor uyarınca "Filistin'de, Gazze Şeridi nüfusunun yarısı olan 1 milyondan fazla insanın Temmuz ortasına kadar ölüm ve açlıkla karşı karşıya kalması beklendiği" ifade edilmiştir. Bkz. FAO/WFP, 'Hunger Hotspots' (2024) <<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/1d300342-ba-4e-4e1a-9b71-86578b70eae5/content>> Erişim Tarihi 1 August 2024; Aynı doğrultuda BM Genel Sekreteri Antonio Guterres konuşmasında "Nüfusun dörtte birini oluşturan yarım milyondan fazla insanın, uzmanların felaket düzeyinde açlık olarak tanımladığı durumla karşı karşıya olduğunun ve dünyadaki açlıkla mücadele eden insanların beşte dördünün Gazze'de bulunduğunu" ifade etmiştir. Bkz. UN General Secretary, 'Secretary-General's Opening Remarks on the Situation in Gaza' (22 December 2023) <<https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2023-12-22/secretary-generals-opening-remarks-the-media-the-situation-gaza>> Erişim Tarihi 1 August 2024.

uygulama hem süresi ve uygulanma yoğunluğu açısından insancıl hukuk normlarına aykırı olduğu ifade edilebilir. Hukuki veya siyasi zeminde ablukanın hukuka uygun biçimde başlamış olduğu iddia edilse dahi bu hukuka uygunluğun sınırlarının aşıldığı, ablukanın hukuka uygun görünümünün ortadan kalktığı aşikârdır. Bu durumda İsrail'in hem uluslararası hukuk sorumluluğu hem de uluslararası ceza sorumluluğu mevcuttur. Roma Statüsü m. 8 uyarınca sivillerin aç bırakılması savaş suçu olarak nitelenmektedir. Bu sebeple İsrail'in Gazze'deki abluka uygulaması, sivillerin yiyecek, su ve tıbbi malzemelere erişimini ciddi şekilde⁶³ kısıtladığı için savaş suçu olarak değerlendirilebilecek durumdadır. Söz konusu eylemlerin eğer Filistin halkının tamamen veya kısmen yok edilmesi amacıyla özgülenmiş biçimde⁶⁴ sivil halkı aç bırakılmasının ispatı halinde ise Roma Statüsü m. 6/b bendi uyarınca soykırım olarak da nitelendirilebilmesi mümkündür.

İsrail-Filistin çatışmasında abluka özelinde birçok uluslararası hukuk ihlali yaşanmakta olduğu açıktır. Uluslararası toplum bu ihlaller için belirli adımlar atmış olsa da yine BM veya uluslararası yargı mercileri tarafından ihlale ilişkin verilmiş kararlar mevcutsa da ne yazık ki abluka durumu devam etmekte ve topraklarda yaşayan siviller kıtlık içinde yaşamaya devam etmektedir. Uluslararası hukukun düzenlemeleri birçok durumu açıkça düzenlemiş/yasaklamış olsa da maalesef reel dünyada bazen karşılık bulamamaktadır.

KAYNAKÇA

Amnesty International, 'Israel/OPT: Israel Must Lift Illegal and Inhumane Blockade on Gaza as Power Plant Runs Out of Fuel' (12 October 2023) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/israel-opt-israel-must-lift-illegal-and-inhumane-blockade-on-gaza-as-power-plant-runs-out-of-fuel/>> Erişim Tarihi 1 August 2024.

Arsava A F, 'Abluka ve Sivil Halkın Açlığa Mahkûmiyeti' (2021) 1 Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1-14.

⁶³ Uluslararası Af Örgütü 2023 tarihli yazısında 2009'dan bu yana deniz, hava ve karadan uygulanan ablukanın tüm nüfusu toplu cezalandırma olduğunu, ciddi insan hakları ihlallerinin yaşandığını ifade etmiştir. Bkz. Amnesty International, 'Israel/OPT: Israel Must Lift Illegal and Inhumane Blockade on Gaza as Power Plant Runs Out of Fuel' (12 October 2023) <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/israel-opt-israel-must-lift-illegal-and-inhumane-blockade-on-gaza-as-power-plant-runs-out-of-fuel/>> Erişim Tarihi 1 August 2024.

⁶⁴ UAD'den talep edilen İşgal Altındaki Filistin Topraklarındaki İsrail'in Politikalarından Ve Uygulamalarından Kaynaklanan Hukuki Sonuçlara ilişkin danışma görüşü uyarınca 19 Temmuz 2024'te açıklanan kararda "İsrail ayrıca, İşgal Altındaki Filistin Toprakları'ndaki Filistin halkına karşı ayrımcılık yapanlar da dâhil olmak üzere, hukuka aykırı durumu yaratan veya sürdüren tüm mevzuat ve tedbirleri ve ayrıca bölgenin herhangi bir bölümünün demografik yapısını değiştirmeyi amaçlayan tüm tedbirleri yürürlükten kaldırma yükümlülüğüne sahiptir" şeklinde hüküm kurarak İsrail'in eylemlerinin Filistin halkına yönelmiş olan eylemlerin varlığına ilişkin nüvelerin bulunduğunu ifade ettiği ifade edilebilir. Bkz. ICJ, 'Advisory Opinion, on Legal Consequences Arising From the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory Including East Jerusalem' (19 July 2024) <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240719-adv-01-00-en.pdf>> Erişim Tarihi 3 August 2024.

Baty T, 'The Institute of International Law on Pacific Blockade' (1896) 21 (4) Law Magazine and Law Review 285-300.

Brownlie I, Principles of Public International Law (Oxford Press 1999).

Clapham A, Brierly's Law of Nation (Oxford University Press 2014).

Civelek J, 'Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı' (1990) 10(1-2) Milletlerarası Hukuk Bülteni 13-47.

Cottier M ve Richard E, 'War Crimes' in Triffterer O and Ambos K (eds), Commentary on the Rome Statute of the ICC (3rd edn, Oxford/Baden-Baden/München 2016).

Declaration Concerning the Laws of Naval War (26 February 1909) <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/london-decl-1909>> Erişim Tarihi 1 June 2024.

Denk E, Birleşmiş Milletler Sistemi (Siyasal Kitabevi 2015).

Dost S ve Korkmaz Z, 'Savaşa Varmayan Zorlama Yolu Olarak Zararla Karşılık ve Bazı Uygulamalar' (2015) 5(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 111-157.

Erkiner H H, Uluslararası Terörizme Karşı Meşru Müdâfaa (Seçkin Yayıncılık 2020).

FAO/ WFP, 'Hunger Hotspots' (2024) <<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/1d300342-ba4e-4e1a-9b71-86578b70eae5/content>> Erişim Tarihi 1 August 2024.

Fink M, Maritime Interception and the Law of Naval Operations (Asser Press, 2018).

Finkelstein N G, 'Torpedoing the Law: How the Palmer Report Justified Israel's Naval Blockade of Gaza' (2011) 13(4) Insight Turkey 11-29.

Fraunces M G, 'The International Law of Blockade: New Guiding Principles in Contemporary State Practice' (1992) 101 The Yale Law Journal 893-918.

Frostad M, 'Naval Blockade' (2018) 9 Arctic Review on Law and Politics 195-225.

Guilfoyle D, 'The Mavi Marmara Incident and Blockade in Armed Conflict' (2011) 81(1) British Yearbook of International Law 171-223.

Helmersen S T, 'The Use of Force Against Neutral Ships Outside Territorial Waters' (2022) 35 Leiden Journal of International Law 315-335.

Hogan A E, Pacific Blockade (Clarendon Press 1908) 11-16.

ICJ Advisory Opinion, 'Legal Consequences Arising From the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory Including East Jerusalem' (19 July 2024) <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240719-adv-01-00-en.pdf>> Erişim Tarihi 3 August 2024.

ICRC, 'Rules of Customary International Humanitarian Law Rule 53' <<https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule53>> Erişim Tarihi 15 June 2024.

ICRC, 'Rules of Customary International Humanitarian Law Rule 55' <<https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule55>> Erişim Tarihi 15 June 2024.

Institut de Droit International, 'Blockade in the Absence of a State of War' (1887) <<https://www.idi-iiil.org/app/uploads/2019/06/Annexe-1bis-Compilation-Resolutions-EN.pdf>> Erişim Tarihi 26 April 2024.

International Criminal Court, 'Rome Statute of the International Criminal Court' <<https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>> Erişim Tarihi 15 May 2024.

Kraska J, 'Rule Selection in the Case of Israel's Naval Blockade of Gaza: Law of Naval Warfare or Law of the Sea?' (2010) 13 Yearbook of International Humanitarian Law 367-395.

Kul M C, 'Uluslararası Ceza Mahkemesi' nin Tecavüz Suçu (Saldırı Suçu) Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Harekete Geçirilmesi' (2023) (1) İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 81-114.

Levie H, 'Means and Methods of Combat at Sea' (1998) 70(1) International Law Studies 227-237.

Lütem İ, Devletler Hukuku Dersleri (Cilt 2, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1958).

McNulty J F, 'Blockade: Evolution and Exception The Use of Force' (1980) Human Rights and General International Legal Issues 172-196.

Meray S L, Devletler Hukukuna Giriş (Cilt 1, Ankara Üniversitesi Basımevi 1968).

Okur D A, Skalar M S, Erkiner H H, 'Mavi Marmara Faillelerinin Yargılanması Talebi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi' (2010) Güncel Hukuk 32-37.

Orakhelashvili A, Akehurst's Modern Introduction to International Law (9th edn, Routledge 2022).

Orakhelashvili A, 'The Cuban Missile Crisis' in T. Ruys and O. Corten (ed.) The Use of Force in International Law (1st edn, Oxford University Press 2018).

Pazarcı H, Uluslararası Hukuk Dersler (IV. Kitap, Turhan Kitabevi 1999).

Russell A L, 'Digital Blockade or Corporate Boycott?' (2023) 2(1) A Journal of Strategy & Airpower 16-30.

San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea (1995) <<https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/san-remo-manual-1994/article-93-108>> Erişim Tarihi 5 June 2024.

Sanger A, 'The Contemporary Law of Blockade and the Gaza Freedom Flotilla' (2010) 13 Yearbook of International Humanitarian Law 397-446.

State of Israel Ministry of Transport and Road Safety, 'Blockade of Gaza Strip' <http://en.mot.gov.il/index.php?option=com_content&view=article&id=124:-no12009&catid=17:noticetomariners&Itemid=12> Erişim Tarihi 1 July 2024.

Tanaka Y, The International Law of the Sea (3rd edn, Cambridge University Press 2019).

Tucker R W, The Law of War and Neutrality at Sea (United States Government Printing Office 1957).

Tütüncü A N, *İnsancıl Hukuka Giriş* (Beta Yayınevi 2006).

UN Charter, <<https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>> Erişim Tarihi: 15 May 2024.

UN General Assembly, 'Definition of Aggression A/RES/3314(XXIX)' <<https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/739/16/pdf/nr073916.pdf>> Erişim Tarihi 13 May 2024.

UN General Secretary, 'Secretary-General's Opening Remarks on the Situation in Gaza' (22 December 2023) <<https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2023-12-22/secretary-generals-opening-remarks-the-media-the-situation-gaza>> Erişim Tarihi 1 August 2024.

UN Security Council, 'Resolution 1860' (8 January 2009) <<https://digitallibrary.un.org/record/645525?v=pdf>> Erişim Tarihi 5 July 2024.

UN Security Council, 'Resolution 487' (19 June 1981) <<https://digitallibrary.un.org/record/22225?v=pdf>> Erişim Tarihi 5 August 2024.

UN Security Council, 'Resolution 660' (2 August 1990) <<https://digitallibrary.un.org/record/94221?v=pdf>> Erişim Tarihi 18 May 2024.

UN Security Council, 'Resolution 661' (6 August 1990) <<https://digitallibrary.un.org/record/94220?v=pdf>> Erişim Tarihi 18 May 2024.

UN Security Council, 'Resolution 665' (25 August 1990) <<https://digitallibrary.un.org/record/95664?v=pdf>> Erişim Tarihi 18 May 2024.

UN Security Council, 'Resolution 666' (13 September 1990) <<https://digitallibrary.un.org/record/96569?v=pdf>> Erişim Tarihi 18 May 2024.

UN, 'Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident' (September 2011) <<https://digitallibrary.un.org/record/720841?v=pdf>> Erişim Tarihi 1 August 2024.

Wolff Heintschel von Heinegg, 'Naval Blockade' (2000) 75 *International Law Studies* 203-230.

Wolff Heintschel von Heinegg, ‘The Law of Armed Conflict at Sea’ in D Fleck (ed), *The Handbook of International Humanitarian Law* (2nd edn, Oxford University Press 2008).

Yoram Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict* (Cambridge University Press 2004).

Yoram Dinstein, *War Aggression and Self-Defence* (Cambridge University Press 2011).

Yusuf Aksar, ‘Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk’ (2012) 9(33) *Uluslararası İlişkiler* 23-40.

Yves Sandoz, Christophe Swinarski ve Bruno Zimmermann (eds), *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (Kluwer Academic Publishers 1987).

Zheng J, ‘Unlawful Blockades as Crimes Against Humanity’ (2018) 22(5) *American Society of International Law* <<https://www.asil.org/insights/volume/22/issue/5/unlawful-blockades-crimes-against-humanity>> Erişim Tarihi 25 June 2024.